

Janne Kurki

Voyeuristin toivelahja?

Sigmund Freud, *Tapauskertomukset*.
Suomentanut Seppo Hyrkäs. Teos, Helsinki 2006.

Uusin Sigmund Freud -suomennos *Tapauskertomukset* on osa ”genreä”, johon kuuluvia tekstejä kirjoitetaan Suomessakin yhä edelleen joka päivä tuhansia: kyse on potilaiden sairaskertomuksista.

Näin katsottuna tapauskertomukset todistavat paitsi Freudin oman ajattelun muutoksista ja kehityksestä, myös valtavasta yhteiskunnallisesta muutoksesta: siinä missä Freudin sairaskertomukset ovat yksityiskohtaisia, lähes/jopa kaunokirjallisia luomuksia, joista jokainen eroaa toisista, nykysairaskertomus on standardisoitu virallinen ja juridinen asiakirja, joka takaa paitsi potilaan myös lääkärin oikeusturvan. Jo tämä formaalinen muutos sairauksien dokumentaatiossa todistaa oleellisesta muutoksesta siinä, mitä sairaudet ovat meille historiallisesti.

Vaikka toisten ihmisten sairaskertomukset eivät onneksi ole julkisia asiakirjoja, joihin kuka tahansa voisi tutustua, voi jokainen kuitenkin todistaa tästä historiallisesta muutoksesta käydessään lääkärin juttusilla ja pyytäessä oman sairaskertomuksensa itselleen (mihin jokaisella on oikeus). Lukemalla rinnakkain Freudin *Tapauskertomuksia* ja omaa sairaskertomustaan jokainen saa kymmenessä minuutissa hätkähdyttävän todistuksen lääketieteen kliinisen diskurssin historiallisesta muutoksesta.

Samalla on muuttunut se, mitä ovat potilas ja sairaus. Tässä onkin ensimmäinen virhe, jonka monet Freudin lukijat tekevät: he lukevat Freudia ikään kuin minkäänlaisia historiallisia muutoksia lääketieteen diskurssissa diskurssina ei olisi tapahtunut, siis jo aivan muodollisella tasolla, sisällöistä nyt puhumattakaan.

Jos Freud kirjoittaisi nyt, ei hänellä olisi yksinkertaisesti aikaa moisiin kirjoitelmiin eikä hänen tyyliinsä voisi olla näin vapaata: kukaan kollega ei jaksaisi/ehdisi lukea tällaisia novelleja. Lisäksi Freudista olisi jo lääketieteen opiskelun ensi vuosina kitketty laver-telun idut ja oudot kysymykset: sairaskertomus alkaa tulosityllä ja loppuu WHO:n luokituksen mukaiseen diagnoosiin. Ja joku vielä syyttää nykylääkäreitä tylyydestä...?

Jokin kuitenkin myös yhdistää nykyaikaista sairaskertomusta Freudin tapauskertomuksiin: niin Freudin aikana kuin nykyäänkin kyse on siitä, että lääkäri kertoo aistimastaan, toteamastaan ja ajattelemastaan yhden potilaan ainutlaatuisen tapauksen edessä. Tätä ei pidä unohtaa *Tapauskertomuksia* lukiessa: potilas, tai tarkemmin sanottuna potilaan vaivat ja oireet, on aina enemmän tai vähemmän arvoitus, joka lääkärin täytyy yrittää kohdata ja ratkaista adekvaatisti. Täten tapauskertomukset ovat aina myös jälkiä kohtaamisesta kahden ihmisen välillä, toisen antama intiimi todistus siitä, että kaksi ihmistä on kohdannut toisensa – hyvässä ja pahassa.

Tapauskertomuksiin sisältyvät kaikki Freudin viisi suurta tapauskertomusta (Dora, pikku Hans, Rottamies, Schreber ja Susimies) sekä eräänlaisena bonuksena ”homoseksuaalisen naisen” tapaus – kaikki klassisinta mahdollista Freudia.

Ilman näiden tapausten tunteista ei voi sanoa tietävänsä Freudista oikeastaan mitään. Samalla nämä tapaukset muodostavat kiintopisteen, joihin psykoanalyysin perinteissä palataan ja viitataan yhä tänä päivänä, olipa kyse klassisen freudi-

” Lukemalla rinnakkain Freudin Tapauskertomuksia ja omaa sairaskertomustaan jokainen saa kymmenessä minuutissa hätkähdyttävän todistuksen lääketieteen kliinisen diskurssin historiallisesta muutoksesta.”

laisuuden edustajista, jungilaisista, lacanilaisista, kleinilaisista ja niin edelleen. Myös yhteiskuntatieteiden alueella näistä tapauskertomuksista on tullut toistuva viittauskohta ja esimerkiksi Frankfurtin koulukunnan kirjoittajien tai Slavoj Žižekin lukeminen helpottuu taas hiukan, kun tuntee nämä klassiset esimerkit.

Lyhyesti sanottuna kyse on koordinaateista, joiden mukaan nykyihmistieteiden diskurssissa yhä paikoin suunnistetaan. Tämä ei tarkoita, että Freudin kanssa pitäisi olla yhtä mieltä, ainoastaan, että jos ei halua olla paikoin aivan yksyksissä, nämä viitepisteet on syytä tuntea.

Tapaukset vs. teoria

Freudin tapauskertomukset todistavat myös Freudin potilasaineiston monipuolisuudesta: Freud ei ole erikoistunut vain aikuisten, nuorten tai lasten psykiatriaan tai puhtaasti kliinisiin tapauksiin, vaan hänen potilaansa edustavat kaikkia ikäryhmiä eivätkä rajaudu vain Freudin omiin potilaisiin.

”Dora” on hoitoon tullessaan 18-vuotias, ”pikku Hans” pikku-poika, ”Rottamies” nuorehko mies ja Schreberin tapausta Freud tutkiskelee epäsuorasti Schreberin oman kirjallisen tuotteen kautta, ei omana ”kliinisenä” potilaanaan. Yhtä lailla potilaiden oireet eroavat toisistaan selvästi: yhdellä on fobia, toisella pakko-oireita, kolmannella harhaluuloja ja niin edelleen. Tiettyssä mielessä tapauskertomukset kartoittavatkin ihmismielen kummallisuuksien ja kärsimysten kirjoa.

Tähän tapausten moninaisuuteen ja erilaisuuteen nähden monia lukijoita on ärsyttänyt Freudin teorian ja hoitomuodon (näennäinen?) yksisilmäisyys: Freudin teoreettinen katse keskittyy aina enemmän tai vähemmän navan alle ja vaivaan kuin vaivaan tarjotaan ratkaisuksi Freudin itse kehittämää terapiaa. Nämä kysymykset muodostavatkin eri psykoanalyttisten perinteiden punaiset langat, eivät yksin, vaan muihin kysymyksiin tiukasti solmiutuneina, mutta aina jollain tavalla Freudin esityksiin palaten, joko Freudin uudelleenluennan tai irtioton Freudista kautta.

Damokleen miekkaa näiden kysymysten edessä on toki varsin helppo heilutella ja niin on tehty paljon Suomessakin – esimerkkinä tästä tämän samaisen kirjan *Helmingin Sanomissa* 4.6.2006 julkaistu kirja-arvio¹ – mutta onneksi myös solmujen käsin aukaisijoita (ja uusien punojia) on löytynyt, varsin taitaviakin sellaisia.

Ottakaamme esiin ensinnä kysymys seksuaalisuudesta, muodostaahan se ehkä ensimmäisen asian, joka monella tulee mieleen Freudin nimen kuullessaan. Tottuneemmankin Freud-lukijan mielessä herää

väistämättä epäileviä kysymyksiä, kun 18-vuotiaan tytön yskä selittyy sillä, että tämä on siirtänyt alaruumiinsa aistimuksen (lähentelevän aikuisen miehen erektiossa olevan peniksen tuntemisen hävyllään) yläruumiin aistimukseksi (paineen tuntemukseksi rintakehällä), tai kun uni, jossa sudet tuijottavat potilasta, johtaa kantanäkyyn, jossa unen näkijän vanhemmat rakastelevat ja rakastelevat nimenomaan takaapäin ja vieläpä tietynä tarkasti määriteltynä kellonaikana. On selvää, että kyse on nyt täysin ainutlaatuisista assosiaatioista, joissa tutkimuspopulaation suuruus on 1 (N = 1), eikä minkäänlainen tilastollinen päättely – joka muodostaa nykyisen näyttöön perustuvan lääketieteen argumentaation ytimen – tule näin ollen kysymykseen. Yhtä selvää on, että nämä assosiaatiot liittyvät erottamattomasti koko kyseessä olevaan ainutlaatuiseen terapiaprosessiin. Tässä prosessissa terapeutilla on kuitenkin kaikesta hiljaisuudesta huolimatta aktiivinen osa, ja niinpä Freudin lukija ei voi olla kysymättä itseltään, ovatko nämä assosiaatiot potilaan vai Freudin omia ja voiko tällaisen erottelun tehdä – ja onko siihen edes syytä. Toisin sanottuna tapausten arkipäiväisyyden keskellä Freudin korkealentoiset päättelyt ovat usein varsin häkellyttäviä ja paikoin suorastaan epäuskottavia.

Jos vastaamme näihin kysymyksiin – kuten monet ovat vastanneet – että kyse on itse asiassa Freudin potilasiinsa projisoimista tai jopa suggeroimista fantasioista/teoreettisista oletuksista, joudumme kysymään, miksi seksuaalisuudella sitten on niin keskeinen sija Freudin teoriassa. Toisin sanoen, missä piilee seksuaalisuuden ensisijaisuuden perusta Freudin teorioissa? Yksi ja ehkä paras vastaus on ollut, että kyse on loppujen lopuksi Freudin teorian biologisesta orientaatiosta: Freud ei ole Darwinin perillinen vain, koska jatkaa tieteen ihmisen narsismille aiheuttamien järkytysten sarjaa, vaan myös koska turvautuu varsinkin ajattelu-uransa loppuvaiheessa evoluutioon argumentaationsa keskeisenä tekijänä.²

Toinen lukijan kohtaama

”Freudin lukija ei voi olla kysymättä itseltään, ovatko nämä assosiaatiot potilaan vai Freudin omia ja voiko tällaisen erottelun tehdä – ja onko siihen edes syytä. Toisin sanottuna tapausten arkipäiväisyyden keskellä Freudin korkealentoiset päättelyt ovat usein varsin häkellyttäviä ja paikoin suorastaan epäuskottavia.”

jännite tapausten arjen ja Freudin teorian välillä liittyy isän rooliin ja asemaan. Freudin potilaiden isät ovat varsin heikkoja hahmoja, eräänlaisia Freudin päivien ”luusereita”, jos näin julmasti saa sanoa, tai ainakin jossain mielessä syrjäytyneitä: ”Yksi eli vaimonsa omaisuudella ja oli valinnut tämän vaimokseen tästä syystä. Toinen vaelteli yhdestä kylpyläkaupungista toiseen melankolisena hahmona.

Kolmas käytti tytärtään väliin johdattaakseen palvelijattarensa aviomiehen huomion toisaalle, palvelijattaren, josta ei ollut hänelle kuitenkaan iloa, koska hän oli impotentti.”³ Näiden tapausten pohjalta voisikin olettaa Freudin päättelevän, että neuroosien takana on heikko isähahmo. Freudin päättely kulkee kuitenkin aivan eri suuntaan, sillä ”isä kuvataan pelättyä ja uhkaavana hahmona, joka juurruttaa lapsiinsa valtavan pelon”.⁴

Äärimmäisenä esimerkkinä tästä toimii pikku Hansin tapaus, jossa

isä on nykysuomella sanottuna sel-lainen nynny, että lukija saa rivien välistä sen kuvan kuin Freud yrittäisi saada itse asiassa Hansin isää hiukan ryhdistäytymään ja olemaan – koska on nyt isäksi alun alkujaan ryhtynyt – sitä, mitä isän oletettiin tuossa kulttuurimiljöössä olevan. Itse asiassa Freud itsekin ilmeisesti havaitsi tämän jännitteen tapausten ja teo-riansa välillä, mikä sai todennäköi- sesti osasyynä Freudin kirjoittamaan myytin alkuheimosta.⁵

Tähän liittyy kolmas jännite ta- pausten ja Freudin teorian välillä, nimittäin naisen asema niin äitinä kuin tyttärenä. Jos Freudin neuroo- tikkujen isät ovat heikkoja hahmoja, niin samaa ei voi sanoa äideistä. Äidin ja lapsen välinen suhde ei kuitenkaan nouse Freudin teoriassa läheskään niin keskeiselle sijalle kuin isän ja lapsen välinen suhde. Ja kuitenkin juuri äiti tai joku toinen naishahmo on usein ja oli varsinkin Freudin aikana se ensimmäinen ja ensisijainen hoitaja.

Kysymystä äitihahmon ja lapsen välisestä suhteesta käsitellään Freudin teoriassa kuitenkin lähinnä isän ja lapsen välisen suhteen luomasta näkökulmasta tai kehikosta käsin. Samaa voidaan sanoa pohdittaessa tytön kehitystä: tyttö on kiistämättä Freudin teorioissa usein vain ei-poika tai eräänlainen hiukan muunneltu poika.

Näitä jännitteitä tai suoranaisia epäkohtia ei voi kuitenkaan pitää perusteluna sille, ettei lue Freudia, pikemminkin päinvastoin: juuri nämä jännitteet muodostavat psyko- analyttisen ajattelun käyttövoiman ja siten sen problematiikan, jonka psykoanalyttinen käsitteistö aina enemmän tai vähemmän implikoi. Suurinkin nykyfyysikko on lähtenyt aikanaan liikkeelle Newtonista ja jo- kaisen filosofin on tunnettava Plato- ninsa – olipa Newtonin ja Platonin asema nykyfyysikassa tai -filosofiassa mikä tahansa. Yhtä lailla Freudin sivuuttaminen yksinkertaisesti fal- lokraattisen tai patriarkaalisen yh- teiskunnan pönkittäjänä osoittaa lähinnä, ettei sivuuttaja sittenkään tunne Freudia ja tämän asemaa yh- teiskunnallisena ja aatehistoriallisena

vaikuttajana juuri millään tavalla. Jos ylipäättänsä puhutaan 20. vuosisadan emansipaatioliikkeistä, ei Freudia yk- sinkertaisesti voi ohittaa.

Suomennoksesta

Tapauskertomukset liittyvät Freud- suomennosten arvokkaaseen pe- rintöön: suomentaja Seppo Hyrkäs jatkaa siitä, mihin Erkki Puranen, Mirja Rutanen ja muutamat muut ovat aikanaan lopettaneet – ja esit- telee paikoin myös uudet käännökset aikaisemmin jo käännettyistä tapauk- sista (”pikku Hans” ja ”Susimies”). Entistä arvokkaamman tästä kää- nösurakasta tekee se, että meille kerrotaan taholta jos toiseltakin, kuinka vanhentunutta psykoana- lyysi on ja kuinka Freudin paikka on korkeintaan lääketieteen historian suurten erehdysten joukossa. Kään- nöstyö itsessään ja etenkin sen tulos todistavat, ettei asia ole näin: psy- koanalyysi elää uusina tulkintoina, käännöksinä, ajatuksina ja kliinisenä terapiana ammentaen yhä siitä, mitä Freud havaitsi sata vuotta sitten.

Kuten aina käännettäessä, Hyrkäs on joutunut tekemään valintoja, joihin muiden on liiankin helppo puuttua. Oleellista on, että Hyrkäs on valinnut oman linjansa ja pitänyt siitä kiinni. Tämä avaa mahdolli- suuden keskustelulle, joka ei toivot- tavasti jää vain ulkoisen viisastelun tasolle, vaan muodostaa integraalisen osan suomalaista Freud-keskustelua. Käänöksessä on muutamia pieniä kömpelyyksiä hankalissa kohdissa (esimerkkinä sivun 27 ”jakso, josta heidän antamansa tiedot muuttuvat pinnallisiksi”), mutta pääsääntöi- sesti teksti on ihailtavan sujuvaa ja helppolukuista suomea. Anakro- nisestä näkökulmasta katsottuna tämän käännöksen voisi jopa väittää ylittävän tasoltaan monet aiemmat Freud-käännökset.

Loppujen lopuksi en malta olla toteamatta, että tässä meillä on jälleen kerran yhden pienkustan- tamon voimannäyttö ja todistus siitä, että totuus nousee esiin usein juuri marginaaleista. Samalla tämä kirja on kehotus jokaiselle pienkus- tantajalle jatkaa eteenpäin: siinä,

missä suuret kustantamot näyttävät keskittyvän – uusintapainoksia ja joitain harvinaisia yksittäisiä kirjoja lukuun ottamatta – mitäänsano- mattomaan vauvanruoka-ajatteluun, siinä Teoksen, Vastapainon ja Loki- Kirjojen kaltaiset pienkustantamot antavat suomenkieliselle ajattelulle joillakin ajattelun alueilla tekohen- gitystä ja joillakin ainoaa saatavilla olevaa arkista kunnan ruisleipää.

Viitteet

1. Ehrnrooth 2006.
2. Sulloway 1979; Van Haute & Geyskens 2005.
3. Verhaeghe 2006.
4. Verhaeghe 2006.
5. Freud 1989.

Kirjallisuus

- Ehrnrooth, Jari, Opettaja pysyy vaikka opit on kaadettu – Sigmund Freud palvoi teorioitaan eikä pyrkinyt kaikin keinoin potilaidensa tervehtymiseen. *Helsingin Sanomat* 4.6.2006, C2.
- Freud, Sigmund, *Toteemi ja tabu – Eräitä yhtä- läisyyksiä villien ja neuroottisten sielun- elämässä*. Suomentanut Mirja Rutanen. Love Kirjat, Helsinki 1989.
- Sulloway, Frank, *Freud, Biologist of the Mind – Beyond the Psychoanalytic Legend*. Basic Books, New York 1979.
- Van Haute, Philippe & Geyskens, Tomas, *Kielten sekaannus – Seksuaalisuuden ensisijaisuus Freudilla, Ferenczillä ja Lap- lanchella*. Suomentanut Janne Kurki. Apeiron Kirjat, Vantaa 2005.
- Verhaeghe, Paul, *Rakkaus yksinäisyyden aikana*. Suomentanut Janne Kurki. Apeiron Kirjat, Vantaa 2006.